

УДК 101.9+159.922

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.13>**Йорж Руслан Анатолійович**

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія,
кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0009-0005-7860-487X

Атаманюк Зоя Миколаївна

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльності
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна,
orcid.org/0000-0001-7299-409X

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЯК СКЛАДОВІ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність. Ціннісні орієнтації населення безпосередньо пов'язані з подіями, що відбувалися та супроводжують початок війни в Україні, адже саме система цінностей визначає світогляд, патріотизм, готовність до спротиву, політичні уподобання та ставлення до національної ідентичності. Війна росії проти України стала можливою саме за умов відходу і втрати чи деформації ціннісних орієнтацій в провідних країнах світу. Деформація цінностей призводить до неминучої дезорганізації соціальної системи. Ціннісні орієнтації українського суспільства стали **однією з глибинних причин конфлікту з росією**. Спроба нав'язати інші цінності (авторитаризм, підпорядкування, «братство народів») виявилася неефективною через вже сформовану **ідентичність українців** як вільного та європейсько-орієнтованого народу.

Мета нашої статті – дослідження культурних цінностей як **складової духовності особистості**, оскільки, на нашу думку, саме вони формують світогляд, моральні орієнтири, естетичні смаки, уявлення про добро і зло.

Методи дослідження. При написанні статті використовувалися різні загальнонаукові методи. Зокрема, використання діалектичного підходу, історико-філософського та конкретно-історичного методу дало можливість виявити специфіку духовності як прояву культури; використання діалектичного підходу допомогло показати духовність і культуру як взаємозумовлені процеси та як фактори культурного розвитку; системний та діалектичний підхід дали можливість виявити ознаки духовно-культурної атмосфери суспільства на межі тисячоліть.

Результати дослідження. Важливим елементом духовної означеності особистості є її ціннісні орієнтації. Обираючи ту чи іншу цінність, людина формує свого роду план поведінки та діяльності, визначає довготривалу смислову перспективу. Світовий досвід дослідження ціннісних орієнтацій пропонує різні підходи до вивчення їхнього формування та прояву. Основою ціннісних орієнтацій є соціальні (ціннісні) відносини, що утворюються в процесі та комунікації, які потім перетворюються на соціальні настанови, а також після низки перетворень на ціннісні орієнтації. Культурні цінності сучасної України створювалися протягом тисячолітньої історії, передавалися від покоління до покоління, через родину, через релігію, через освіту, національну літературу. Розвиток культурних цінностей під час війни є частиною боротьби за свободу, гідність і майбутнє нації. Культурні цінності виступають інструментом збереження духовності у колективній пам'яті народу. Без культурних цінностей духовність особистості не має основи для формування.

Ключові слова: культура, духовність, цінності, ціннісні орієнтації, духовні цінності.

Вступ. У сучасному світі відбувається напружений пошук нових людських орієнтирів, прогресивних шляхів розвитку. Цей досить різноманітний пошук притаманний різним сферам духовності людей – науці, культурі, мистецтву. Йдеться про фундаментальні засади людського буття, про вироблення нових цінностей при дбайливому ставленні до традиційних. Водночас необхідність розв’язання глобальних проблем, які постають перед людством на порозі третього тисячоліття, вимагає високого рівня освіти, зростання інтелектуальних, культурних і духовних ресурсів суспільства [4].

Особливо значущою є проблема ціннісних орієнтацій, якщо виходити з гуманного виміру спрямованості, мети і засобів трансформації та модернізації українського суспільства. На сьогоднішній день спостерігається катастрофічний відхід світового співтовариства від головного гасла «Маніфесту Рассела – Ейнштейна» – навчитися мислити по-новому, щоб стратегія розв’язання глобальних проблем, обернена у майбутнє, поєднувала в собі науковий, соціальний і гуманістичний підходи, мала єдину «точку відліку», в якості якої виступає людина, її майбутнє. Війна росії проти України стала можливою саме за умов такого відходу і втрати чи деформації ціннісних орієнтацій в провідних країнах світу. Деформація цінностей призводить до неминучої дезорганізації соціальної системи. Завдання соціального контролю полягає в тому, що їх збереження сьогодні замінюється протилежним процесом. Модернізаційні трансформації в Україні відбувалися дуже повільно, бракувало прагнень до модернізації обох частин (груп) українського народу – «еліти» та «неелітного населення». У зв’язку з цим дослідження механізмів розвитку та зміни ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства знову актуалізується. Ціннісні орієнтації населення безпосередньо пов’язані з подіями, що передували та супроводжують початок війни в Україні, адже саме система цінностей визначає світогляд, патріотизм, готовність до спротиву, політичні уподобання та ставлення до національної ідентичності. Ціннісні орієнтації українського суспільства стали однією з глибинних причин конфлікту з росією. Спроба нав’язати інші цінності (авторитаризм, підпорядкування, «братство народів») виявилася неефективною через вже сформовану ідентичність українців як вільного та європейсько-орієнтованого народу.

Розвивати культурні цінності під час війни – не просто корисно, а життєво необхідно. Культура – це не лише мистецтво, а й мова, пам’ять, ідентичність, сила духу народу. На тлі війни з росією вона стає одним із фронтів спротиву.

Мета статті – дослідження культурних цінностей як складової духовності особистості, оскільки, на нашу думку, саме вони формують світогляд, моральні орієнтири, естетичні смаки, уявлення про добро і зло.

Методи дослідження. При написанні статті використовувалися різні загальнонаукові методи. Зокрема, використання діалектичного підходу, історико-філософського та конкретно-історичного методу дало можливість виявити специфіку духовності як прояву культури; використання діалектичного підходу допомогло показати духовність і культуру як взаємозумовлені процеси та як фактори культурного розвитку; системний та діалектичний підхід дали можливість виявити ознаки духовно-культурної атмосфери суспільства на межі тисячоліть.

Результати дослідження. Формування культурного потенціалу, набуття нових знань, оволодіння соціально значущими надбаннями вітчизняного світового мистецтва і культури має не лише особисте, а й загальнолюдське, загальнодержавне значення. Бо від рівня культурного розвитку особистості дедалі більшою і більшою мірою залежить загальна психологічна атмосфера в суспільстві, особливо за умови розширення демократичних засад його діяльності. І по-новому постає не тільки питання взаємозв’язку мистецтва і життя, а й практична проблема – врегулювання тих запитів та орієнтирів молодого людини, що склалися на межі нової соціальної та мистецької реальності. Ціннісні орієнтації у сфері культури регулюють характер життєтворчості особистості, адже вибір нею тих чи інших цінностей значною мірою визначає її установку на діяльність у цій царині. Адже суспільство зацікавлене в тому, щоб орієнтації молоді відповідали його істинним цінностям [4, с. 5].

Важливим елементом духовної означеності особистості є її ціннісні орієнтації. Обираючи ту чи іншу цінність, людина формує свого роду план поведінки та діяльності, визначає довготривалу смислову перспективу. Якщо мотивація дає відповідь на запитання Чому, Для чого людина діє певним чином, то ціннісна орієнтація висвітлює те, Заради Чого вона діє, чому присвячує свою діяльність. Але що означає поняття ціннісна орієнтація у філософській, соціологічній та психолого-педагогічній науках?

Поняття «цінність» у філософський огляд увели в 60-х роках XIX ст. німецькі неокантіанці Г. Лотце, Г. Коген та ін. Відтоді це поняття, потреба в ньому стала доволі актуальною, завоювало міцні позиції у філософії, соціології, психології, культурології, педагогіці та інших науках соціально-гуманітарного профілю [2, с. 10] Поняття «ціннісні орієнтації» перебуває в тісному зв'язку з поняттям «цінність». До проблеми цінності зверталось багато найвідоміших авторів філософської та соціальної думки: Арістотель, Конфуцій, Т. Гоббс, Б. Спіноза, І. Кант, І. Бентам, Р. Лотце, В. Віндельбанд, Р. Риккерт, Р. Коккерт, Р. Лотце, В. Віндельбанд, Г. Коген, М. Гартман, М. Шелер, Ф. Ніцше, В. Соловйов, М. Бердяєв, М. Лоський, А. Тойнбі, П. Сорокін, В. Дільтей, Е. Дюркгейм, М. Вебер, В. Томас, Ф. Знанецькі, Т. Парсонс.

Під час вивчення цього феномена під ціннісними орієнтаціями малися на увазі ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші підстави оцінок суб'єктом навколишньої дійсності й орієнтації в ній, а також спосіб диференціації індивідом об'єктів навколишнього світу за їхньою значущістю.

Світовий досвід дослідження ціннісних орієнтацій пропонує різні підходи до вивчення їхнього формування та прояву. Один із найвідоміших фахівців у царині дослідження ціннісної проблематики К. Клакхон на запитання, чому існують цінності, відповів: «Тому що без них життя суспільства було б неможливим; функціонування соціальної системи не могло б зберегти спрямованість на досягнення групових цілей; індивіди не могли б отримати від інших те, що їм потрібно в плані особистих та емоційних стосунків; вони б також не відчували в собі необхідної міри порядку та спільності цілей» [8, с. 2–13].

Підґрунтя для постановки проблеми цінностей заклав І. Кант. Для його вчення характерним є автономність моральних цінностей; мораль існує в розумі і з неї виникає мета, яка сама по собі має «абсолютну цінність» – особистість кожної окремої людини. Все інше є відносною цінністю, як засоби досягнення мети [6, с. 269]. Але предметом вивчення цінності стали з часу проголошення Ф. Ніцше принципу переоцінки всіх цінностей. У визначенні Ніцше «цінність – це найвища кількість влади, яку людина в змозі собі привласнити» [7]. Він розкрив відмінність цінностей і принципів їхньої організації стосовно різних історичних епох і різних людських спільнот.

Класифікація цінностей характеризується значним розмаїттям. У філософській і психологічній літературі трапляється опис таких ієрархій основних цінностей: діонісійської, у центрі якої – зручності життя, комфорт і споживання; геркулесівської – володарювання (панування); прометеївської – альтруїзм; аполонської – пізнання, творчість; сократівської – самопізнання, саморозвиток і самовдосконалення [3] У марксистській традиції цінності класифікували за рівнем суспільного буття та суспільного творення. За таким принципом у 60-х роках XX століття з'явилася класифікація цінностей по відношенню до людини, до її потреб і відповідний поділ на цінності предметні та цінності свідомості, або ціннісні уявлення [5, с. 312–313] За Е. Фроммом, «цінним або благом є все, що сприяє розвитку людських здібностей» [12] Фромм вважає, що традиційно основою цінностей визначали Божественний авторитет, що цінності спираються на одкровення та орієнтації тих, хто вірить у джерело одкровення, яким у західній традиції є Бог. Серед моделей, які не визнають Божественний авторитет, Фромм називає:

1) концепцію повного релятивізму, яка проголошує «всі цінності особистою справою кожного»;

2) концепцію внутрішньої притаманності цінностей суспільству, за якою вищими цінностями та обов'язковими для кожної особистості є всі норми, що сприяють виживанню цього конкретного суспільства;

3) концепцію, пов'язану з біологічно іманентними цінностями, спільними для тварин і людей. У концепції людської природи і характеру, розробленій Е.Фроммом, аналізується структура характеру дорослих людей за їхніми орієнтаціями. До неплідних він відносить рецептивну, експлуататорську, користолобну, ринкову. Е.Фромм наголошує, що всі орієнтації мають своє місце в людській життєдіяльності, а домінування тієї чи іншої більшою мірою залежить від особливостей культури, в якій живе людина [13].

Значення аналізу взаємозв'язку орієнтації людини із соціальною структурою є неоднозначним: він, по-перше, допомагає зрозуміти деякі з найважливіших двигунів формування характеру; по-друге, розкриває роль специфічних орієнтацій як могутніх емоційних рушіїв, дію яких треба знати, аби зрозуміти функціонування суспільства.

Плідна орієнтація, за Е. Фроммом, або продуктивна – за Г. Блюмом, характеризується як здатність людини використати свої сили та реалізувати закладені в особистості можливості. Це орієнтація на свободу і незалежність, діяльність, мудрість і творчість, на самопізнання і самореалізацію. З огляду на загальне визнання впливу культури на особистість Е.Фромм зазначає, що це не просто вплив культурних моделей і соціальних інститутів на індивіда, а «штампування» індивіда за зразком стосунків, прийнятих між людьми.

«Людина народжується як забаганка природи, перебуваючи в середині природи і водночас виходячи за її межі натомість втрачених інстинктів, людина мусить шукати принципи, за якими діятиме й ухвалюватиме рішення, що дало би змогу скласти послідовну картину світу як умову узгоджених дій» [13].

Учені Г. Олпорт, Т. Вернон, Г. Ліндзі в рамках асоціального підходу до вивчення системи ціннісних орієнтацій внесли в ціннісну проблематику уявлення про надважливу роль інтересів у процесі формування ціннісних орієнтацій. При цьому розглядалися в основних інтереси 1) інтерес до теорії, науки; 2) інтерес до економіки; 3) інтерес до політики, ідеології; 4) інтерес до соціальних інститутів; 5) інтерес до релігії, обрядів; 6) інтерес до мистецтва, літератури, прекрасного.

Формування системи ціннісних орієнтацій відбувається, як можна зробити висновок із проведених досліджень, шляхом залучення і пристосування індивідуума до системи цінностей і норм соціального середовища. Ціннісні орієнтації сприяють самоствердженню особистості, реалізації її обдарувань і соціальних очікувань. Наявність в індивідуума сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонізацію внутрішнього світу особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки [9] На підставі наявних у літературі даних можна стверджувати, що цінності посідають одне з провідних місць у вивченні процесів формування та розвитку особистості. Це не дивно, бо цінності найбезпосереднішим чином пов'язані з мотиваційно-потребнісною сферою особистості і виступають своєрідним регулювальним і результативним чинником її життєдіяльності.

Загалом, сучасні філософи пропонують низку відповідей на запитання про те, що являють собою цінності.

1. Цінності розглядаються як реальні предмети, що мають функціональну значущість для людей.

2. Цінності трактуються як ідеальні сутності (почуття або ідеали), що виражають позитивне ставлення суб'єкта до дійсності.

3. Цінності розглядаються як щось значиме взагалі (або в позитивному, або в негативному аспектах) [8, с. 10].

Ми робимо висновок, що джерелом формування ціннісних орієнтацій є семантична діяльність особистості, що визначає рівень претензій на особистість та її орієнтацію в процесі діяльності для досягнення конкретних цілей. Виходячи з функціонування механізмів ідентифікації, типової та категоризації, особистість виробляє систему цінностей, яка традиційно базується на соціальних нормах. Основою ціннісних орієнтацій є соціальні (ціннісні) відносини, що утворюються в процесі та комунікації, які потім перетворюються на соціальні настанови, а також після низки перетворень на ціннісні орієнтації. [10] Орієнтація на цінність певної людини

утворюється на основі системи цінностей, розробленої суспільством, і нерозривно і міцно пов'язані з цією освітою.

Виходячи з вищезазначених положень, структурна схема компонентів ціннісних орієнтацій може бути розглянута у вигляді наступних парних компонентів: почуття та інтереси – пропозиції та ідеали (як основні компоненти естетичної свідомості) – здатність людини уявити, які явно проявляються в актах сприйняття та оцінки художніх творів. Ці типи діяльності співвідносяться з позначеними компонентами ціннісних орієнтацій, де останні регулюють взаємозв'язок особистості з явищами культури та буття.

Людство завжди цікавило не лише фізичний та інтелектуальний розвиток кожної людини, а й у розвитку її духовного потенціалу. Величезна увага вчених привертає проблему взаємозв'язку духовності та розвитку творчої людини (І.Д. Бех, І.А. Зязун, А. В. Донцов). Вчені різних напрямків протягом століть вивчали напрямки поєднання інтелектуальної та моральної, взаємного впливу соціальних та особистих стимулів у процесі формування творчої людини. Духовна культура – це ядро творчої особистості, продукту її «націленої волі». Філософія допомагає визнати головне: людина покликана дбати про себе, щоб «бути», і бути людиною, яка відбудеться в житті через зростання вищих духовних рівнів, цінностей, ідеалів, бажання власних творчих зусиль та духовного розуміння. Г. Бриль у своїх дослідженнях пояснює поняття «духовності» особистості як її внутрішньої сутності, яка характеризує мотиваційну сферу та ціннісні орієнтації [2].

Духовність, творчість та мораль є актуальними у всі історичні епохи. Вони складають ядро культури, духовні цінності народу та світової цивілізації. Підтримуючи погляди А. Маслоу, ми можемо сказати, що людина є людиною, і особливо творча особистість приречена рухатися вперед до завершення індивідуальності, оскільки в «людській суті живе силою, яка підштовхує її до самоздійснення» [14]. Так психологічна наука орієнтується на сучасну людину, особистість (і особливо креативну) і спрямовує створення потреби в творчому самовиразі, переосмислення себе та навколишніх людей, спрямовує внутрішню позицію для майбутнього, вибрати життєвий шлях та емоційну творчість.

Досвід переконливо свідчить про збагачення внутрішнього духовного світу людини, зміцнюючи потенціал формування культури, сприяння само – реалізації особистості в різних сферах творчої діяльності, заснованої на його власному стилі життя. Духовна культура підвищує творчий потенціал. Саме процес оволодіння духовної культури, бажання зрозуміти наукові, філософські концепції, пошук істини сприятливо впливає на людину, формує звички, щоб високо оцінити правду, добра і красу. Пошук людиною «самої себе» – це просто спроби відкрити себе, свій власний творчий потенціал, повністю усвідомити свої можливості. Культурні цінності є складовою духовності особистості, вони усвідомлюються та передаються через традиції, мову, мистецтво й виховання уявлення про важливе, гідне, моральне й прекрасне в житті суспільства та особистості. Вони є основою для формування світогляду, поведінки та духовності людини. Культурні цінності сучасної України створювалися протягом тисячолітньої історії, передавалися від покоління до покоління, через родину, через релігію, через освіту, національну літературу. Вони сформувалися в нашому суспільстві і нині є для нас орієнтирами. В зразках народної творчості знаходимо уявлення про добро і зло, честь, справедливість, відповідальність. Це найдавніші орієнтири для нашого суспільства. Вони формують внутрішній світ людини: її духовність, погляди, поведінку. Одним з визначних прикладів культурних цінностей є мова як носій ідентичності. В умовах бездержавності ця ідентичність була головно етнокультурною, а не громадянською ознакою, проте в ХХ столітті політика радянської влади привела до розриву між мовною практикою й етнокультурною ідентичністю. На мову навішали ярлик меншовартості, вторинності, створювалося уявлення про обмеженість її лексики. Постанова незалежної держави стимулювало формування громадянської ідентичності та зміну характеру її зв'язку з етнокультурною ідентичністю титульної групи. Хоча українська мова посідає особливе місце в обох головних версіях національної ідентичності, воно має узгоджуватися з повсякденною російськомовністю близько половини населення держави. Водночас українське самоусвідомлення

поступово рухається від суто етнокультурного в бік громадянського, особливо серед молоді, народженої за часів незалежності та в умовах війни. Відомо, що велика кількість громадян перейшли на українську саме через вторгнення росії.

Також в якості прикладу можна згадати споконвічне прагнення українців до свободи. Під поняттям «прагненням до свободи» зазвичай розуміють ті моменти історії, коли для українців або з'являлася можливість отримати суб'єктність, або виникала потреба захищати свої здобутки (а чи й існування) зі зброєю в руках. Свобода робить можливими всі інші цінності.

Особливо актуально це в умовах сучасної цивілізації, коли людині дається максимальна свобода і незалежність. Людина отримала зовнішню свободу, свободу «від», що виражається в принципах економічного лібералізму, політичній демократії, правовій державі, секуляризації, владі над природою, свободи в особистому житті, але все це не стало свободою «для», що може бути використано людиною як засіб самоактуалізації, і тому та незалежність, безпека і свобода вибору, що є в розпорядженні сучасної людини, викликають в неї почуття самотності і тривоги. Людина виявилася психологічно неготовою до нових умов життя, а масова культура і спосіб життя сучасного суспільства посилено проповідують егоїзм, самолюбство, індивідуалізм, споживче відношення до життя і ще більше дезорієнтують людину, заважають їй адекватному самовизначенню в житті і породжують болісне почуття самотності. Поряд із таким неусвідомлюваним прагненням до самотності (самовиділенню, самосвідомості, індивідуалізації) розвивається й інше прагнення, також неусвідомлюване – позбутися від цієї самотності, звільнитися від тих неприємних почуттів (туга, ізольованість, нудьга), що воно несе в собі. Причому рятування від самотності є для людини життєво важливою потребою: «Після того, як людина задовольнить свої насущні фізіологічні й біологічні потреби в повітрі, воді, їжі, – вона прагне полегшити свою безнадійну самотність» [12, с. 53]. Більшість психологів схильні розглядати самотність як небезпечну для психічного здоров'я людини депривацію потреби в спілкуванні, тобто в сенсорно-емоційному зворотному зв'язку з навколишнім світом. У випадку, коли свідомість людини не одержує такого зворотного зв'язку від середовища, велика імовірність розвитку психічних розладів: «...індивід, що потерпає від повної невдачі в спробах прилучитися хоч до чого-небудь, ніби ув'язнений і, навіть, якщо він не знаходиться за ґратами, – він психічно хворий» [12, с. 154].

Е. Фромм слушно вважає, що є тільки одне почуття, яке здатне задовольнити прагнення людини до єднання зі світом і при цьому зберегти його цілісність та індивідуальність – любов як «об'єднання людини із будь-ким чи будь-чим поза нею самою за умов збереження відособленості і цілісності свого власного «Я» [12, с. 155]. Як впливає із такого визначення любові, саме вона здатна забезпечити внутрішню гармонію світогляду, примирити полюси «Я» і «Світ», частково зняти екзистенційну самотність (хоча б у міжособистісних стосунках), на яке, як нами було показано, приречена людина внаслідок своєї індивідуалізації. Але культивування любові в собі вимагає відмови від того егоїзму, спраги до споживання і маніпуляцій, що були цілеспрямовано сформовані і стали нормою сучасного суспільства споживання. Любов вимагає розвинутої, моральної системи цінностей, справжньої духовності, постійної роботи над собою, і тому цим шляхом йдуть небагато. Більшість віддає перевагу втечі від самотності і намагається з головою зануритися в діяльність (К. Мустакас називає це «суєтою самотності») або намагається знайти симбіотичну єдність зі світом, підкоряючись окремій особистості, соціальній групі чи організації, Богу (мазохістська тенденція), або намагається досягти тієї ж симбіотичної єдності із світом за допомогою влади над ним, перетворюючи інших в об'єкти власних маніпуляцій (садистська тенденція). Фромм показує, що людина готова прийняти навіть авторитарні режими, тиранію, релігійний фанатизм; знайти хай ірраціональний, але зв'язок із іншими людьми і тим самим уникнути самотності [12, с. 154–155].

Особливо важливими для розуміння суті і функцій ціннісного виміру в системі світогляду людини є роботи засновника логотерапії Віктора Франкла, який вважав основною метою екзистенційного аналізу (логотерапії) – руйнування типової для людини, що страждає від самотності та зосередженості на собі, орієнтування її на ті завдання і мету, що вона має здійснити

в майбутньому [11]. Саме ж поняття «логотерапія» походить від грецького слова «логос», що означає «сенс». З погляду логотерапії, що базується на численних емпіричних фактах, спостереженнях і соціологічних дослідженнях, проведених представниками «третьої віденської школи психотерапії», саме усвідомленість людського буття дозволяє подолати внутрішню порожнечу (екзистенціальний вакуум) і почуття самотності і, навпаки, у випадку фрустрації прагнення людини до мети, втрати сенсу життя, настає загальна екзистенційна фрустрація, яка призводить людину до ноогенних неврозів, що на відміну від психогенних походять не з кризового стану емоційної сфери, а породжуються саме в сфері розуму як носія змістів (від грецької «нус», «ноос» – розум). Отже, як вже було сказано, екзистенційна самотність має саме ноогенну природу і є результатом конфлікту між різними системами цінностей. Іншими словами, вона є наслідком внутрішнього морального конфлікту, говорячи узагальнено, являє собою духовну кризу, яка полягає в поляризації світогляду, про що ми говорили на початку статті. Слід зазначити, що в логотерапії поняття «духовного» не має релігійного забарвлення, розуміється ширше і означає суто специфічний людський вимір існування, що саме і полягає в прагненні людини до осмисленого існування.

Включення ціннісних орієнтацій у структуру особистості дозволяє вам зловити найбільш загальні соціальні детермінанти мотивації поведінки, витоки яких слід шукати в соціально-економічній природі суспільства, його моралі, ідеології, культурі, особливості класу та соціально-економічної природі суспільства, його моральності, ідеології, що має форму особистості людини. У той же час, утворення ціннісних орієнтацій відповідає найвищим соціальним потребам особистості у саморозвитку та самовираження, крім того, у соціально сповідальних, історично визначених формах життя, які характерні для способу життя та соціальних груп, до яких належить до яких він ідентифікує себе, і, отже, світова, ідеологія та думки, яку вона ділиться [10, с. 23].

Висновки. Проаналізувавши різні джерела українських та іноземних дослідників, ми робимо висновок, що система сформованих та розвинених цінностей орієнтується на суть свідомості особистості, яка визначає рівень зрілості та послідовності її дій та дій, напрямків, потреб та інтересів. Вони, цінні орієнтації, дозволяють відрізнити позитив від негативу у його внутрішньому та навколишньому зовнішньому світі, тобто це основа для вирішення проблеми вибору. Розвиток культурних цінностей під час війни є частиною боротьби за свободу, гідність і майбутнє нації. Це не розвага, а стратегічна потреба. Вона підтримує мораль, об'єднує суспільство і показує світу, що Україна – жива, сильна і культурно глибока держава. Мистецтво, література, музика, театр – джерела натхнення та внутрішньої сили в умовах стресу й втрат. Під час війни оновлюється уявлення про героїзм, солідарність, гідність. Людина, яка вивчає культуру свого народу й інших народів, стає більш відкритою, свідомою, толерантною. Це сприяє розвитку духовних якостей – поваги, емпатії, віри в цінності. Культурні цінності виступають інструментом збереження духовності у колективній пам'яті народу. Без культурних цінностей духовність особистості не має основи для формування. Культура оживляє духовні поняття, наповнює їх змістом і створює простір для особистого зростання. Саме тому духовний розвиток людини неможливий без знайомства з культурними надбаннями свого народу та людства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : *монографія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
2. Бриль Г. К. Духовна культура особистості як основа позитивного іміджу вчителя. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*, 2014, 5-6: 145-151.
3. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В., 2008. 124 с.
4. Дряпіка В.І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта: Навч. Посібник. К.-Кіровоград, Ужгород : «Ліра», 2000. 228 с.

5. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: монографія. Одеса, 2001. 224 с.
6. Кант, Іммануїл. Критика чистого розуму. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
7. Ніцше Фрідріх. Жадання влади. Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 2021. 352 с.
8. Носенко Е. Л., Фролова Н.В. Трансформація ціннісних орієнтацій молоді на етапі розвитку суспільства (Психологічний аспект). Дніпропетровськ, 1999. 168 с.
9. Саух П. Новий образ України. Трансформація духу і випробування національним буттям. *Історія. Філософія. Релігієзнавство*. 2008. С. 2-6.
10. Сокурняська Л. Г. Духовний світ сучасного студентства: теоретичні підходи та категоріальний апарат дослідження. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2012. № 993. Вип. 29. С. 151–157.
11. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Харків, 2020. 160 с.
12. Фромм Е. Революція надії. *Сучасна зарубіжна соціальна філософія*. Київ : Либідь, 1996. 384с.
13. Фромм, Е. Людина для себе. Київ : Основи, 1993. 352 с.
14. Maslow Abraham H. *Motivation and Personality* (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row, 1970. 352 p.

REFERENCES

1. Atamanyuk Z. M. (2020) *Svoboda yak faktor sotsiokul'turnykh transformatsiy suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva : monohrafiya* [Svoboda as a factor of socio – cultural transformations of modern Ukrainian society: monograph.]. Odesa : Vydavnychy dim “Hel’vetyka”. 316 s. [in Ukrainian]
2. Bryl H. K. (2014). *Dukhovna kultura osobystosti yak osnova pozytyvnoho imidzhu vchytelia* [The spiritual culture of the individual as the basis of a positive image of the teacher]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K.D. Ushynskoho*. № 5–6: 145–151. [in Ukrainian]
3. Dolynska L. V. (2008). *Psykhologhiia tsinnisnykh oriiantatsii maibutnoho vchytelia : navchalnyi posibnyk* [Psychology of value orientations of the future teacher: a textbook]. Kamianets-Podilskyi : FOP Sysyn O.V. 124 s. [in Ukrainian]
4. Driapika V.I. (2000). *Teoriia i praktyka formuvannia tsinnisnykh oriiantatsii pedahoha-muzykanta* [Theory and practice of formation of value orientations of the teacher-musician: textbook] : Navch. Posibnyk.-K.-Kirovohrad, Uzhhorod “Lira”. 228 s. [in Ukrainian]
5. Kavalеров A. A. (2001). *Tsinnist u sotsiokulturnii transformatsii: monohrafiia* [Value in socio – cultural transformation: monograph]. Odesa. 224 s. [in Ukrainian].
6. Kant, Immanuil. *Krytyka chystoho rozumu* [Criticism of the pure mind]. (2000). Kyiv : Yunivers. 504 s. [in Ukrainian]
7. Nitsshe Fridrikh. (2021). *Zhadannia vlady* [The desire of power]. Ternopil : “Navchalna knyha – Bohdan”, 352 s. [in Ukrainian]
8. Nosenko E. L., Frolova N.V. (1999). *Transformatsiia tsinnisnykh oriiantatsii molodi na etapi rozvytku suspilstva (Psykhologichnyi aspekt)* [Transformation of the value orientations of young people at the stage of development of society (psychological aspect)]. Dnipropetrovsk. 168 s. [in Ukrainian]
9. Saukh P. (2008). *Novyi obraz Ukrainy. Transformatsiia dukhu i vyprobuvannia natsionalnym buttiam* [New Image of Ukraine. Transformation of spirit and test of national existence]. *Istoriia. Filosofiia. Relihiieznastvo*. S. 2–6. [in Ukrainian]
10. Sokurianska L. H. (2012). *Dukhovnyi svit suchasnoho studenstva: teoretychni pidkhody ta katehorialnyi aparat doslidzhennia* [The spiritual world of modern students: theoretical approaches and a categorical apparatus of research]. *Visnyk Kharkivskoho nats. un-tu im. V. N. Karazina. Ser. “Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody”*. № 993. Vyp. 29. S. 151–157. [in Ukrainian]
11. Frankl V. (2020). *Liudyna u poshukakh spravzhnoho sensu* [Man in search of true meaning]. Kharkiv. 160 s. [in Ukrainian]
12. Fromm E. (1996). *Revoliutsiia nadii. Suchasna zarubizhna sotsialna filosofiia* [Revolution of Hope]. Kyiv : Lybid. 384 s. [in Ukrainian]
13. Fromm, E. (1993). *Liudyna dlia sebe* [Man for himself]. Kyiv : Osnovy, 352 s. [in Ukrainian]
14. Maslow Abraham H. (1970). *Motivation and Personality* (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row. 352 r. [in English]

Yorzh Ruslan Anatoliiovych

Graduate student at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of socio-cultural activity
State Institution "South Ukrainian
National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0005-7860-487X

Atamaniuk Zoia Mykolaivna

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of philosophy,
sociology and management of socio-cultural activity
State Institution "South Ukrainian National
Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"
orcid.org/0000-0001-7299-409X

CULTURAL VALUES AS COMPONENTS OF PERSONAL SPIRITUALITY

Relevance. *The problem of value orientations, if we proceed from the humane dimension of the orientation, purpose and means of transformation and modernization of Ukrainian society. Russia's war against Ukraine became possible precisely because of such a departure and the loss or deformation of value orientations in the leading countries of the world. Deformation of values leads to inevitable disorganization of the social system. The value orientations of Ukrainian society have become one of the root causes of the conflict with Russia. Attempts to impose other values (authoritarianism, subordination, "brotherhood of nations") proved ineffective because of the already formed identity of Ukrainians as a free and European-oriented people.*

The purpose of our article is to study cultural values as a component of a person's spirituality, since, in our opinion, they shape the worldview, moral guidelines, aesthetic tastes, and ideas about good and evil.

Research methods. *Various general scientific methods were used in writing this article. In particular, the use of the dialectical approach, historical-philosophical and specific historical method made it possible to identify the specifics of spirituality as a manifestation of culture; the use of the dialectical approach helped to show spirituality and culture as interrelated processes and as factors of cultural development; the systematic and dialectical approach made it possible to identify signs of the spiritual and cultural atmosphere of society at the turn of the millennium.*

Results of the study. *An important element of a person's spiritual identity is their value orientations. By choosing a particular value, a person forms a kind of plan of behavior and activity, determines a long-term semantic perspective. The world experience of researching value orientations offers different approaches to studying their formation and manifestation. The basis of value orientations is social (value) relations formed in the process of communication, which then turn into social attitudes, and after a series of transformations into value orientations. The cultural values of modern Ukraine have been created over the course of a thousand years of history, passed down from generation to generation, through the family, through religion, through education, and through national literature. The development of cultural values during the war is part of the struggle for freedom, dignity and the future of the nation. Cultural values are a tool for preserving spirituality in the collective memory of the people. Without cultural values, a person's spirituality has no basis for formation.*

Key words: culture, spirituality, values, value orientations, spiritual values.